

У клініці

17 вересня 1977 року. Газетна робота не обтяжує. Душа переповнена від вражень-зустрічей. Іду до клініки Амосова, аби написати про нього нарис. Ні на хвилину не відходжу від хірурга, фіксуючи те, що бачу й чую. Про клініку Амосов відверто каже: «Обитель горя і смертей...».

Олесь ВОЛЯ

28

Вестибюль для відвідувачів

До Миколи Михайловича підійшло кілька чоловік із квітами. Він невдоволено, суворо: «Ніяких квітів! Не треба квітів... Будь ласка, прочитайте, біля входу написано: подарунків і квітів – не приносити!». Але сільська відвідувачка, яка виростила квіти, мабуть, у себе біля хати й тепер хотіла вручити великий букет чорнобривців і півоній, затаюючись, пояснювала: «Ви врятували від смерті найдорожчу для мене людину – мого чоловіка. Від душі, від серця дарую Вам – візьміть!».

Лікар пом'якшав у погляді. Очі спалахнули щирою вдячністю, однак порадив передати квіти черговій медсестрі: «Ім – не мед, і працюють майже за безцінь...». Потім стиха, з гіркою іронією: «Не хочуть люди зрозуміти, що я роблю таке саме діло, як і кожен. Але чомусь для інших квітів не несуть, а лише мені...».

Реанімація

Жахливі картини страждань. До них ніколи не звикнеш.

Микола Михайлович оглядає хворих. На лікарняному ліжкові сивий чоловік, майже бездиханний. Нижня частина тіла геть паралізована, посиніла. Чорні крапленьня смертельні, ніби якісь чужорідні. П'яту добу хворий не приходить до пам'яті, апарат штучного кровообігу вже не допомагає. Хірург мовчки, з відтінком жалю в очах похитає головою, хоч наказав медсестрі, щоб продовжувала стежити за роботою АШК (апарата штучного кровообігу).

Дівчаточко років чотирьох-п'яти, жовте, як віск. Очі розплющені, немов світяться щемливою довірливістю й благанням урятувати життя. Дівча непритомні. Праву руку, ніби підбита птаха крильце, то піднімає, то опускає. Медсестра похвалилася, що дівчинка все одно одужує, і пульс нормалізується. «Житиме...», – обнадійливо зауважив Микола Михайлович. В наступній палаті два юнаки лежать. Ліжка поруч. Одужують. Навіть усміхаються. «Ці козаки ще й у футбол гратимуть»...

Повертаючись довгим коридором, у якому пахло медициною й невідступною смертю, Амосов чи то докоряв, чи просто міркував уголос: «Ваш брат-журналіст не розуміє драматизму нашої професії і пише спрощено, примітивно, за наїждженою схемою. Мовляв, до лікарні привозять хворого. Лікар-герой негайно його оперує, стираючи краплі поту на чолю, – і вже тобі – по щучому велінню-хотінню – хворий приходить до пам'яті, вдячно усміхається. Ніби не операції на серці тут роблять, а той чи той зуб гнилий виривають».

Я жодним словом не перечив Миколі Михайловичу, майже дослівно нотуючи його міркування.

На прийомі

Кабінет Амосова просторий, але щоб аж надто – цього не скажеш. Одрозу впало в око: ніде не висів портрет Леніна чи, скажімо, Маркса, як це заведено в кабінетах начальства від найменшого до щонайвищого рангу.

– Не шануєте ви, Миколо Михайловичу, вождів і вчителів світового пролетаріату? – дозволив я собі іронічне зауваження, хоча упіймав себе на думці: чи не сприйметься моя репліка як нахабне панібратство. Амосов, витримавши напружену паузу, мовив:

– Не можемо ми без ідолів. Так виховані...

Коротко далі зауважив:

– А щодо мене, я до вождів ставлюся абсолютно спокійно. Це по-перше. А по-друге, що дужче шануватимемо самих себе, то меншою потреба буде в ідолах...

– І ніхто оце й не прискіпується, Миколо Михайловичу, що вождями ігноруюте?.. – ніби бісик якийсь штовхав на це провокаційне запитання.

– Вважай, Сашо, що ні. Щоправда, один тип-кадебіст заходив, намагався наставити мене «на путь істини» – я його вигнав геть. Слава богу, більше не заявляється...

До кабінету один за одним, по черзі, почали заходити хворі. З ними Амосов нещадно правдивий.

– Скажіть, будь ласка, скільки вам років? – запитав він у круглоvidoї з посірілим нездоровим кольором обличчя і притлумленими очима пацієнтки.

– П'ятдесят шість...

– Мушу вам сказати, що згідно зі статистикою у вашому віці після операції на серці живуть п'ять, від сили сім років. Часто і менше. Вас це задовольняє?

Жінка від несподіванки вклякла.

– То ви наполягаєте на негайній операції?

– Я просто хотіла...

– Якби все було так просто, ми давно були б богами не смертними, – задумливо мовив Микола Михайлович. – Ви відчуваєте, що можете померти від приступів?

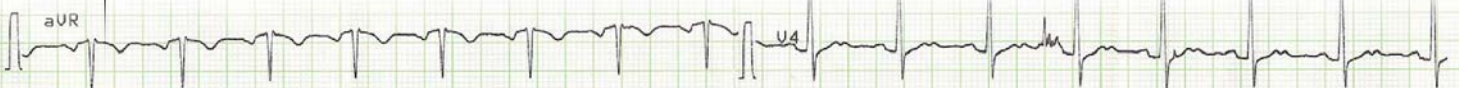
– Як це?!!

– У прямому розумінні.

– У мене сильні болі. Болі... Правду кажу вам.

– А ще точніше? Ви відчуваєте, що у вас ну вже так серце болить-німіє, що ось-ось помре...

Жінка завагалася:

— ...Щоб померти — до цього, здається, не доходить...

— Тоді ось що: ми вам операції поки що не робитимемо, і, можливо, ви ще проживете п'ятнадцять, а то й двадцять років. Та коли у вас справді урветься терпець, заходьте одразу до мене. Ми вас прооперуємо. Без черги...

Після цієї круглоvidoї хворої з плачем увійшла мати з одинадцятилітнім сином, у котрого виснажені, змучені очі.

— Прооперуйте мого Івасика! Благаю — прооперуйте, — зривалася мати на істеріку.

Микола Михайлович співчутливо певний час мовчав, аби мати хворої дитини заспокоїлася.

— Маріє Дмитрівно (вона була в Амосова раніше), я вже вам казав: ніяка операція, навіть коли б її робив сам Бог, не допоможе. Ви надто пізно звернулися. Всі тканини серця майже згнили. Ми не хочемо «зарізати» вашого сина на операційному столі...

Посиніла від горя, мати ридала ридма. Хлопчина інстинктивно притиснувся до її спідниці. Микола Михайлович відвів погляд убік, нервово посмикуючи поли халата. Кожна жилка тремтіла на його рухливому обличчі. На цьому, власне, розмова закінчилася.

Я допоміг матері й хлопчику вийти з кабінету, провів їх аж на вулицю, до автобусної зупинки, що неподалік. Прощаючись, малий раптом глянув на мене наївними чистими очима. Немов питав: «Мене порятують? Правда ж, порятують... Я так не хочу вмирати...».

Коли повернувся, ми немов боялися глянути один одному у вічі доти, поки не увійшли середніх літ сільські чоловік і жінка. Амосов енергійно ступив назустріч. Довго зворушено плескав чоловіка по плечу, а той розчервонівся від хвилювання, сором'язливо, як підліток, з ноги на ногу переминався, поправляючи своє довге неслухняне волосся на голові.

— То розповідайте, Вікторе, як ви з Ніною почуваетесь? — щиро, мов у своїх рідних, допитувався хірург.

Віктор сказав, що працюють вони з дружиною на фермі. Він — електрик, дружина — обліковець, молоко зважує й приймає. Розповів і про те, що на роботу вони на власному мотоциклі добираються, адже ферма в сусідньому селі, за чотири кілометри.

Микола Михайлович сявав від задоволення, що в цього подружжя все добре. «Мої заслужені хворі», — пояснював мені з неприхованою зворушливою гордістю, а тоді — до схвильованого Віктора, застеріг:

— Надалі — ніяких мотоциклів. Не забувайте, що у вас два вставні клапани на серці. Навіть я, хоча і їздив двадцять років автомашиною, зараз від неї відмовився: вимотує нерви, детренує серце. Фізичні навантаження — це єдиний порятунок.

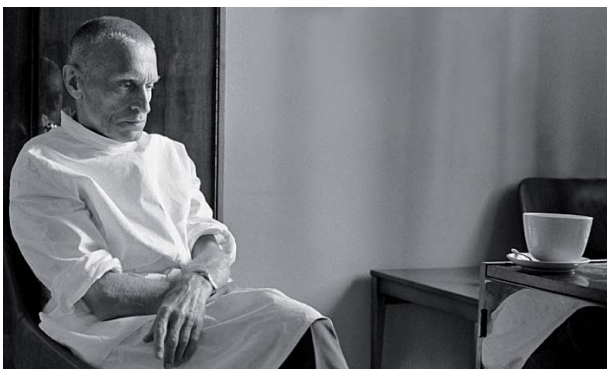
Хвилин п'ятнадцять він розмовляв із Віктором і Ніною. Коли вони пішли — зізнався:

— Нікого я так не поважаю, як людей простої селянської вдачі й фізичної праці. Перед ними завжди відчуваю невідплатний борг...

В обідню перерву, яка тривала всього-на-всього півгодини, Амосов полуднував: одне велике яблуко-антонівка, три квадратики печива, кілька грудочок рафінованого цукру — оце й увесь наїдок. Запропонував і мені «живіт побалувати чайком».

Я відмовлявся, жартуючи:

— Краще ви вже самі поправляйтеся...

Але мене він і слухати не хотів: наповнив чашку окропом і простяг квадратик сухого печива.

Чаювали недовго — хвилин десять, не більше. Хоча чай Микола Михайлович пив некапотно, смакуючи кожен ковток, а надто грудочкою цукру, яку злегка занурював у чай, а потім уже смоктав її, як дитина. Він був аж ніби домашній, а я несамохіть радів щастю отак близько його пізнавати.

Ранкова планерка

На дисплеї Амосов показує, з якими наслідками провели позавчорашню операцію семилітній дівчинці. Грудина зійшлася без особливих ускладнень, але аорта... Аорта вочевидь нікудишня. Рану зашити неможливо. Зупинили апарат штучного кровообігу, «залатали» аорту і серце — проти сподівання — запрацювало! У кожного хірурга мрія довести свого хворого хоча б до палати. Довели. Але в реанімаційному відділенні дівчинка померла. Боже, що було потім — і не передаси... Микола Михайлович сприйняв смерть дівчинки так болісно, ніби після його операції померла не чужа дитина, а власна донька чи онука. З ним стався нервовий зрив. Жилаві нервові руки, здається, ходили ходором, хоча й не тремтіли. А на обличчі кожен живчик то почервоніє, то посиніє, і рідке волосся на голові враз мовби дибки стало.

Він лаявся на підлеглих лікарів, звинувачуючи їх у нездарності й недолугості:

— Ви хоч розумієте, що ми зробили... Ми дитину «зарізували». Нас усіх під суд треба... — Потім до мене різко став кричати: — А ти чого тут зі своїм диктофоном?! Писака великий... Іди геть звідси! Не треба нічого писати — геть іди!

Я вже чимало спізнав незаслужених грубощів у своєму житті, надто на БАМі, і хотів було випалити Амосову, — високому інтелектуалу й знаменитому хірургові, — щось таке дошкульне, убивче, аби поставити кривдника на місце, як це завжди роблю в таких ситуаціях з іншими людьми; з ним я цього не зробив, а лиш, мовчки витримавши удар, твердим натиском на клавішу вимкнув диктофон...

***

Третю ніч, якраз оце перед моїм п'ятдесятиліттям, сниться Микола Михайлович. Докоряє мені ображено уві сні: «Чого ж ти, Сашо, не заходиш? Чи образу яку затаїв — то прости... Чи думаєш, коли постарів я, то вже й нехтувати мною можеш...».

І насниться отаке! Та хіба я можу ображатися на Амосова? Амосова, який долю мою, вважай, визначив...

І ось я, вже несила стриматися у своєму бажанні, стою перед дверима за № 18. Із хвилюванням натиску на кнопку, дзвоню. Двері відчиняє Лідія Василівна — дружина Миколи Михайловича. Відтоді, як не бачилися, ще дужче додалося сивини в її волосся, але очі горять тим самим доброзичливим, молодечим вогнем.

— Колю, чуєш, Колю, — гукнула з порога Лідія Василівна. — До тебе прийшли.

Микола Михайлович поспішав на засідання колегії в Будинку вчених.

Вийшли з квартири. Спускаємося з третього поверху. Обережно притримую під лікоть професора, не забуваючи, що в його серці — штучний стимулятор. Та й без року дев'яносто Амосову — не кожному Бог відмірює стільки топтати ряст на землі...

— Миколо Михайловичу, я вас проведу.

— Якраз я тебе й хотів, Сашо, попросити про це, — поступово прискорював ходу вчений. — Ноги, бачиш, уже не бігають.

Посеред вулиці несподівано з авто висунулося доброзичливе обличчя незнайомого водія:

— Слава хірургу Амосову!

— Всі знають вас, Миколо Михайловичу, — кажу задоволено.

— Хай... Мені це голову не паморочить, — зі щемливою виправдальною гіркотою махнув правицею Амосов.

...Розсталися біля Будинку вчених по-батьківськи тепло, водночас суворо потиснув на прощання руку. Це був останній потиск: через вісім місяців яскрава й звияжна земна дорога Амосова завершилася. Відчуття втрати не полишає й досі.